

Motion till riksdagen 2019/20:150

av **Linda Westerlund Snecker m.fl. (V)**

En modern kriminalvård

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att intensivövervakning med elektronisk kontroll byggs ut för gruppen nyintagna med en strafftid på mellan sex månader och ett år och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör ta initiativ till att ta fram en strategi för Kriminalvården som hanterar bl.a. överbeläggningen, det slitna fastighetsbeståndet och den bristande inklussningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utreda fler alternativa straff utanför anstalt för vuxna lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag som ligger i linje med vad som föreslås i betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Kriminalvården förutsättningar att ta fram ett behandlingsprogram för personer som begått hedersrelaterade brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2 Inledning

För Vänsterpartiet är det grundläggande att vi har en god och välfungerande kriminalvård som inte handlar om ren inlåsning av människor. Den moderna kriminalvården bygger på den s.k. normaliseringsprincipen. Kriminalvårdens vision ”Bättre ut” bygger på en värdegrund som Kriminalvårdens anställda har arbetat fram. Klienterna ska ha en bättre chans till ett lagligt liv efter att de har avtjänat sitt straff. Deras tid i Kriminalvården ska innebära en positiv skillnad. För att utföra uppdraget på ett bra sätt behöver arbetet vara klientnära, professionellt, rättssäkert och pålitligt. På så sätt ökar Kriminal-

vården förtroendet hos klienter och allmänhet. Kriminalvårdens arbete ska vara brottsförebyggande, öka människors trygghet och bidra till ett tryggare samhälle. Det innebär att verkställigheten i både teori och praktik ska organiseras så att en anpassning till livet utanför anstalten blir så enkel som möjligt. För att detta ska fungera krävs det bl.a. att Kriminalvården och övriga relevanta instanser i samhället utanför samverkar.

Ett påföljdssystem ska fylla flera funktioner. Det ska bestraffa dem som begår brott, hjälpa dömda tillbaka in i samhället, fungera preventivt genom att avhålla människor från att begå brott samt genom väl avvägda straffsatser och påföljdsval upprätthålla förtroendet för rättssystemet. Straffet ska också verkställas på ett sätt som minskar risken för ny kriminalitet. Eftersom en liten andel av befolkningen står för en majoritet av brottsligheten är det återfallsförebyggande arbetet av stor betydelse för tryggheten i samhället.

Dagens kriminalpolitiska debatt och politiska beslut och ställningstagande förespråkar dessvärre längre och hårdare straff, samtidigt som forskningsresultat både i Sverige och i utlandet visar att frihetsberövande påföljder är ineffektiva¹. Inte heller Kriminalvården efterfrågar längre straff, utan menar att myndigheten kan göra mer och bättre arbete inom frivårdens ramar med behandlingsprogram och kontroll i frihet. När politiska beslut leder till längre straff som leder till en ökad anstaltsanpassning är det också viktigt att åtgärderna för att slussas in i samhället och till ett liv i frihet är välorganiserade, effektiva och transparenta samt att det finns en bra kommunikation och samverkan mellan myndigheter och kommuner. När inslussningen inte fungerar drabbar det både samhället och individen hårt. Återfall i brott leder till mänskligt lidande men också till stora kostnader för samhället. Självmondsstatistiken för nyligen frigivna är ovanligt hög och allra högst är självmondsrisken de första månaderna efter frigivningen. Socialt utanförskap med bristande möjligheter att skaffa sig inkomster på legal väg i kombination med ett pågående missbruk är, enligt Brottsförebyggande rådet (Brå)², de vanligaste orsakerna till återfall i brott. Brå har identifierat följande tre aspekter som centrala för att nå framgång i det återfallsförebyggande arbetet: insatserna ska riktas mot orsaker som bidrar till kriminaliteten, de behöver anpassas så att personer med hög risk för återfall får mer intensiva insatser än de med låg risk och de behöver vara anpassade till mottagarens förmåga att ta till sig dem. För att kunna ta sig ur en kriminell livsstil är det bl.a. nödvändigt att få stöd för att ändra inställning till den egna kriminella identiteten och förändra värderingar angående brott, ta sig ur ett pågående missbruk, ha någonstans att bo och få anknytning till arbetslivet efter institutionstiden. En viktig förutsättning för att lyckas med det återfallsförebyggande arbetet är att samhällets olika aktörer samverkar för att erbjuda ett effektivt återfallsförebyggande stöd med individanpassade åtgärder i rätt tid. Tyvärr fungerar inslussningen i samhället inte alltid så bra. Samverkan mellan den statliga nivån och den regionala och kommunala varierar beroende på region och kommun.

Allt färre av de klienter som lämnar kriminalvården återfaller dock i brott som ger fängelse eller frivård. Sedan 2000-talets början har återfallen minskat med cirka 10 procentenheter. Av klienterna som frigavs från fängelse eller påbörjade verkställighet i frivård 1999 kom 42 procent tillbaka till kriminalvården inom tre år. Av

¹ Se t.ex. Felipe Estrada, professor i kriminologi, Stockholms universitet, m.fl.

² Brottsförebyggande rådet, Återfall i brott. Mönster i risken för återfall bland lagförda personer (Rapport 2012:15).

klienterna som följdes från 2015 återföll 29 procent fram till 2018 (Kriminalvårdens statistik).

I dag är läget för kriminalvården mycket ansträngt med överbelagda anstalter och häkten. Detta får bl.a. till följd att miljön för de intagna blir stökigare med större risk för konflikter och våld. Detta drabbar även personalen, som får en försämrad arbetsmiljö. Vad överbeläggningen får för effekter på återfallsstatistiken är fortfarande för tidigt att säga men risken är att den positiva trenden bryts om inte problemet med överbelagda anstalter och häkten löses.

3 En frivårdsreform

Nära 70 procent av alla fängelsestraff som utdöms är kortare än sex månader. Förra året fick mer än var tredje person som dömdes till fängelse i Sverige ett straff på två månader eller mindre. För att Kriminalvården ska kunna fylla straffverkställigheten med konstruktiva insatser – behandling, stöd, påverkan och kontroll – krävs inte bara resurser och kompetens utan även tid. Några veckors inlåsning gör varken från eller till för en persons vilja och förmåga att lämna ett kriminellt liv och ger små incitament för den dömda att aktivt ta ansvar för sin kriminalitet och genomföra den verkställighetsplan som Kriminalvården upprättar. Fängelsestraff på högst sex månader kan redan i dag, om den dömda vill och det bedöms lämpligt, avtjänas i hemmet med intensivövervakning med elektronisk kontroll, s.k. fotboja.

Det finns mycket goda vetenskapliga belägg för att insatser i frihet gör större skillnad och svenskt frivårdssystem räknas till ett av världens mest utvecklade. Straff som verkställs i frivård kan göras längre, vara mer ingripande och utformas mer innehållsrikt och individanpassat. I en anstalt begränsas möjligheterna till eget ansvar, ute i samhället måste klienten själv klara av sin tillvaro och hantera de risksituationer som tidigare har lett till kriminalitet. Den dömda får genom verkställighet inom frivården ta ett större ansvar för att följa de regler som följer av påföljden, som bl.a. innebär att det krävs av den dömda att hen ska vara drogfri i den miljö som hen sedan också ska leva i. I många fall innebär detta att drogfriheten håller i sig även sedan intensivövervakningen har upphört. Även de skadliga effekter som ett fängelsestraff ofta kan innebära för den enskilde undviks därmed.

Det finns även goda argument att bygga ut frivården för att hålla kostnaderna för kriminalvården nere på sikt. För närvarande är såväl landets anstalter som häkten överbelagda. Vidare finns redan i dag stora reoveringsbehov. En klient som avtjänar sitt straff i anstalt kostar cirka en miljon kronor per år.³ En klient som i stället avtjänar sitt straff inom frivården kostar i dag som jämförelse cirka 100 000 kronor per år. Även klienterna med vårt förslag sannolikt behöver mer och dyrare behandlings- och övervakningsinsatser än den grupp som är aktuell för IÖV i dag, så kommer verkställda straff inom frivården att vara väsentligt billigare än på anstalt.

Även Påföljdsutredningen (SOU 2012:34) innehåller förslag som om de genomförs kommer att minska användningen av korta fängelsestraff och öka frivårdens ansvar.

³ Kostnad IÖV: 281*365 = 102 565 kr, Kostnad anstalt klass 3: 2 406*365 = 878 190 kr, Kostnad snitt samtliga säkerhetsklasser: 3 500*365 = 1 277 500 kr, se RUT underlag Kostnad för utökad frivård (Dnr 2019:241).

Påföljdsutredningen gör bedömningen att antalet intagna i anstalt förväntas minska om deras förslag genomförs.

Den repressiva politiska trenden med förslag på skärpta straff t.ex. genom slopad straffrabatt för unga och livstid som normalstraff för mord visar inga tecken på att avta. Överbeläggningen på anstalter och häkten kommer därför sannolikt att fortsätta så länge någon ändring inte görs av lagstiftningen. Vänsterpartiet anser att antalet korta straff som verkställs i fängelse bör minska och att användningen av intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) bör byggas ut. Fängelsestraff på upp till ett år bör som huvudregel verkställas genom IÖV.

För att verkställighet med IÖV ska vara ett alternativ måste vissa grundläggande förutsättningar vara uppfyllda, som att klienten har en fast bostad och ett ordnat liv med sysselsättning, försörjning och i den mån det behövs behandling för eventuellt missbruk och annan personlig problematik. Därför är det av yttersta vikt att arbetet med att utveckla ett fungerande inslussningsprogram bedrivs parallellt med denna frivårdsreform.

Enligt ett underlag från riksdagens utredningstjänst⁴ verkställde 26 procent med IÖV av dem som dömdes till fängelse i upp till sex månader under 2017. Vår ambition är att till början bygga ut IÖV för gruppen nyintagna med en strafftid på mellan 6 månader och 1 år som i dag inte har tillgång till verkställighet med IÖV. På sikt är vår ambition att fler klienter än i dag ska verkställa sin strafftid med IÖV. Men då måste förutsättningarna för det finnas.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att intensivövervakning med elektronisk kontroll byggs ut för gruppen nyintagna med en strafftid på mellan 6 månader och 1 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 En strategi för en kriminalvård i kris

4.1 Överbeläggning och föråldrade fastigheter

Antalet intagna i häkten och anstalter har ökat sedan 2016. Det råder nu akut platsbrist i landets häkten och anstalter. Även i frivården syns en ökning av antalet nya klienter. En stor anledning till ökningen av antalet intagna är genomförda förändringar i kriminalpolitiken, främst genom ett stort antal höjda minimistraff för grova brott. Vidare påverkas situationen av en mer effektiv polisverksamhet och den expansion av Polismyndigheten som ska ske för att nå målet 10 000 fler anställda år 2024. Enligt Riksrevisionens granskningsrapport Styrningen av rättskedjan saknas det ett strategiskt arbete och övergripande analys av styrningen i rättskedjan.⁵ Detta märks tydligt i budgetarbete och satsningar på Polismyndigheten, samtidigt som satsningar på Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Kriminalvården uteblir.

På kort sikt vidtar Kriminalvården en rad åtgärder för att öka sin platskapacitet. Dubbelbeläggning av befintliga bostadsrum och omvandling av gemensamhets- och andra ytor till bostadsrum sker fortlöpande. Konsekvensen blir att fler intagna måste vistas på mindre ytor vilket leder till större risker för konflikter och våld.

⁴ RUT underlag Kostnad för utökad frivård (dnr 2019:241).

⁵ Styrningen av rättskedjan, Riksrevisionen (RiR 2019:15).

Under 2018 har Kriminalvården fattat beslut om att bygga ut anstalter och häkten på ytterligare tretton orter i landet. Kriminalvården har hittills beslutat om en ökad kapacitet med 900 anstaltsplatser och 200 häktesplatser fram till år 2029. Det kommer dock enligt myndighetens bedömning inte att räcka. På tio års uppskattar Kriminalvården att man behöver kunna ta emot minst 8 000 frihetsberövade. Det motsvarar ett platsbehov år 2029 på 9 500 anstalts- och häktesplatser. En försiktig uppskattning från myndigheten är att det medför ett behov av ytterligare ca 3 000 anställda. Dessvärre saknas nödvändig finansiering för såväl beslutade åtgärder som de bedömningar av behov som myndigheten gjort.

Ett ytterligare problem är att fastighetsbeståndet generellt är föråldrat. Vid klass 1-anstalten⁶ i Norrtälje finns t.ex. en byggnad som är utdömd och därför stängd på obestämd tid. Detta trots platsbrist. En rad anstalter är slitna med eftersatt underhåll vilket självfallet påverkar både de intagna och personalen negativt.

4.2 Bristande inslussning

Dessvärre har återanpassningen av intagna i samhället, s.k. inslussning, länge varit bristfällig. Det beror till stor del på att relevanta myndigheter, t.ex. socialtjänst och kriminalvård, har svårt att samarbeta. Det beror även på den generella bristen på hyresrätter i vissa kommuner. Inte sällan börjar en frigiven klient sitt liv i frihet med enbart en plastpåse med sina tillhörigheter i handen och ingenstans att ta vägen. Det är en situation som inte på något sätt underlättar återgången till ett liv utan kriminalitet och eventuellt missbruk, tvärtom. En rapport från Brå⁷ visar att en stor del av de som inte får någon särskild utslussning från anstalt har bedömts ha för hög risk för att missköta sig och återfalla i brott. Det är kontraproduktivt att de klienter som kanske har mest behov av stöd och hjälp för att återanpassas och slussas in i samhället blir utan den hjälpen. Som Brå konstaterar bör insatser vidtas för att reducera risken för att dessa klienter återfaller i brott i samband med inslussning och efter frigivning. En möjlighet för klienter som bedöms ha en högre risk för återfall i brottslighet att få tillgång till inslussningsåtgärder är gps-övervakning i kombination med fotboja. Tekniken har testats av Kriminalvården inom ramen för en försöksverksamhet och innebär en möjlighet till ökad kontroll.

Regeringen har tillsammans med Vänsterpartiet under tidigare mandatperiod avsatt medel i budgetpropositionerna till Kriminalvården för att bl.a. stärka det återfallsförebyggande arbetet. Regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att starta en försöksverksamhet med inslussningsprogram. Programmet ska höja effektiviteten i det återfallsförebyggande arbetet och pågå t.o.m. juni 2020. Genom försöksverksamheten ska fungerande strukturer och principer för samverkan arbetas fram, främst med kommuner, landsting, Arbetsförmedlingen och civilsamhället. Inslussningsarbetet ska prövas i en försöksverksamhet. Frivilliga kommuner, varav ett antal med s.k. socialt utsatta områden, ska delta i försöksverksamheten. Intagna i fängelse som vill sluta begå brott ska erbjudas att delta i ett inslussningsprogram under tiden som de står under

⁶ Säkerhetsklass 1 är den högsta säkerhetsklassen på slutna anstalter. Anstalter i säkerhetsklass 1 utrustas för att klara de mest riskfyllda intagna. Säkerhetsklass 2 är slutna anstalter med lägre säkerhetsnivå. Anstalter inom denna kategori kan ha olika grad och form av övervakning och kontroll. Säkerhetsklass 3 är anstalter som saknar direkta rymningshinder.

⁷ Brottsförebyggande rådet, Utslussning från anstalt. En uppföljning av Kriminalvårdens arbete med de särskilda utslussningsåtgärderna, rapport 2017:15.

övervakning efter villkorlig frigivning. Programmet är ett samordnat stöd från Kriminalvården och lokala samhällsaktörer på den intagnes hemort (inlussningsgrupp). Det innebär bl.a. att frigivningen planeras gemensamt, noga och i god tid, insatser från anstaltstiden fullföljs och följs upp, någon form av sysselsättning garanteras, skuldrådgivning och tillgång till en stödperson från det civila samhället erbjuds. Programmet hålls samman av en inlussningsamordnare (Inlussning – en idéskiss. Rapport från Inlussningsutredningen, Ju 2016:E). Regeringen har gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att följa och utvärdera försöksverksamheten. Uppdraget ska redovisas senast 15 december 2020. Vidare har riksdagen riktat ett tillkännagivande till regeringen om att Kriminalvårdens arbete med att förebygga återfall bör förstärkas (bet.2018/19:JuU13). Vänsterpartiet anser att inlussningsprogrammet är en bra början men att det finns behov av att ytterligare utveckla det återfallsförebyggande arbetet.

5 Vänsterpartiets förslag på åtgärder

Problemen i Kriminalvården behöver åtgärdas både för de intagnas och de anställdas skull. Det är inte rimligt att den nuvarande situationen eskalerar ytterligare. Regeringen behöver därför omgående tillsätta en expertgrupp, bestående av bl.a. Kriminalvården, som får i uppdrag att ta fram en strategi för Kriminalvården både på kort och på lång sikt. Strategin bör innehålla såväl mål som konkreta åtgärder för att uppnå dessa. Här nedan räknar vi upp exempel på punkter som vi anser att en dylik strategi bör omfatta.

5.1 Inventering och eventuell renovering av befintliga fastigheter

Fastighetsbeståndet måste inventeras och nödvändiga beslut fattas om eventuella renoveringar eller nybyggnationer av anstalter. Vidare behöver det finnas en klass 1-anstalt i varje storstadsregion. Vid placeringen av klienter måste Kriminalvården bl.a. försöka undvika en olämplig sammansättning av intagna, t.ex. inte placera medlemmar ur rivaliserande gäng på samma anstalt. Därför finns det ett stort behov för Kriminalvården att kunna flytta klienter mellan de olika storstadsregionerna emellan olika anstalter i landet. Arbetet med att göra lämpliga placeringar försvåras om det saknas klass 1-anstalter i någon storstadsregion, som t.ex. Göteborg.

5.2 Anpassa avdelningarna efter klienterna

Dagens s.k. normalavdelningar på klass 1-anstalterna har ett trettiotal intagna. Namnet på avdelningarna är missvisande såtillvida att även intagna med stor beteendeproblematik, våldsbenägenhet och olika former av diagnoser placeras där. Det säger sig självt att situationen lätt kan urarta med konflikter och våld då så pass många människor ska samsas på en liten yta i princip dygnet runt. Avdelningarna måste bli mindre för att miljön såväl för de intagna som för de anställda ska bli bättre. Vänsterpartiet anser att befintliga anstalter bör byggas om och nya anstalter bör planeras för en modern kriminalvård med högst 15 intagna på en s.k. normalavdelning.

För särskilt krävande grupper av intagna behöver avdelningarna vara ännu mindre. Det handlar om sexualbrottslingar med beteendeproblematik, sexualbrottslingar som begått brott mot barn, intagna med psykiatriska diagnoser, personlighetsstörningar eller

andra diagnoser, t.ex. autism, Asperger m.fl., och intagna som är våldsbenägna. Det är i dagsläget svårt för personalen att skydda extra sårbara intagna, t.ex. personer med utvecklingsstörning som ofta riskerar att bli utsatta både för psykiskt och fysiskt våld av andra intagna. Vidare uppstår oftare våldsamma situationer där både intagna och anställda riskerar att skadas om för många personer med olika typer av svår beteendeproblematik blandas på en avdelning. För vissa intagna, t.ex. klienter som begått sexuella övergrepp mot barn, behöver särskilda avdelningar inrättas. I dag finns det vid vissa klass 1-anstalter avdelningar för särskilt resurskrävande intagna, SRI. Dessvärre är det bara de klienter med extremt svår beteendeproblematik som placeras där p.g.a. platsbristen. Enligt Vänsterpartiets mening skulle sannolikt flera av dessa klienter i stället behöva vårdas inom rättspsykiatrin i stället för att sitta på anstalt där vården är obefintlig. Vänsterpartiet har tidigare motionerat om avslag på regeringens förslag om förändringar av förutsättningarna för att bli dömd till rättspsykiatrisk vård.⁸ Vi står fast vid att endast den som kan ta ansvar för sina handlingar ska kunna dömas till straffansvar för brott. De som begått brott och lider av allvarliga psykiska störningar ska i stället för att sitta i fängelse vårdas inom rättspsykiatrin. Vi befarade redan tidigt att förslagen skulle leda till en försämrad vård av psykiskt störda lagöverträdare, vilket i förlängningen kan drabba framtida brottsoffer.

Våra förslag för rättspsykiatrin, psykiatrisk tvångs- och öppenvård återkommer vi med i andra sammanhang.

5.3 Inslussning

En fungerande inslussningsverksamhet måste finnas i hela landet, vara permanent och ha ett långsiktigt fokus på återanpassning och ett liv utan kriminalitet och missbruk. Inslussningsverksamheten bör ingå som en del i den nya strategin för Kriminalvården. Vi kommer att följa försöksverksamheten som beskrivits ovan noga och vid behov återkomma med konkreta förslag till åtgärder.

Regeringen bör omgående ta initiativ till att ta fram en strategi för Kriminalvården som hanterar bl.a. överbeläggningen, det slitna fastighetsbeståndet och den bristande inslussningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Utred fler alternativ till straff utanför anstalt

Regeringen har presenterat ett utkast till lagrådsremiss med förslag om att det införs en ny påföljd för unga lagöverträdare, ungdomsövervakning. Påföljden ska tillämpas i fall där varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Vi anser att det även finns anledning att se över straffens innehåll när det gäller vuxna lagöverträdare. Med adekvat övervakning av frivården, nödvändig behandling av t.ex. missbruksproblem och sysselsättning i form av utbildning eller arbete är möjligheterna till återanpassning till samhället så mycket större för en dömd person.

Regeringen bör ta initiativ till att utreda fler alternativa straff utanför anstalt för vuxna lagöverträdare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

⁸ Motion 2007/08:Ju31 med anledning av prop. 2007/08:97 Påföljder för psykiskt störda lagöverträdare.

5.5 Minska de långa häktningstiderna

Sverige har sedan 1991 blivit regelbundet kritiserat av FN:s och Europarådets tortyrkommittéer för långa häktningstider och isolering av misstänkta genom restriktioner. Kritiken mot Sverige har inte bara upprepats under många år utan dessutom varit mycket omfattande, då de intagnas situation bl.a. har beskrivits som inhuman och förnedrande, främst p.g.a. omfattningen av restriktionerna som innebär långa tider av isolering. Enligt utredningen Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) används restriktioner i större utsträckning än vad som är motiverat och det finns anledning att tro att vi i Sverige överdriver risken för att den som är häktad utan restriktioner agerar illojalt.

Utredningens förslag innebär bl.a. nya alternativ till häktning, begränsning av häktningstiderna, utökad restriktionsprövning av domstolarna, lagstiftad rätt till mänsklig kontakt och särskilda regler för frihetsberövade barn. Sammantaget anser utredningen att det krävs en genomgripande förändring i synen på häktning och den kultur som omgärdar och har omgärdat denna fråga. Utredningen anser vidare att det är angeläget att antalet barn som är intagna på häkten minskar väsentligt. För detta behövs ny lagstiftning.

5.6 Inga barn i häkten

Kritiken från FN:s tortyrkommitté har varit särskilt hård vad det gäller isolering av unga i polisceller eller andra förvar, och kommittén anser att Sverige bör avskaffa det systemet. I dag kan unga människor isoleras i 22 timmar om dygnet under långa perioder. FN oroas över de självmord och självmordsförsök som har skett bland unga som placerats i häkte och som tros vara ett resultat av isoleringen. FN-kommittén kräver att Sverige helt avskaffar isolering av barn i polisarrest, i häkte och på särskilda ungdomshem samt utreder självmordsfallen i häkten. Vänsterpartiet har tidigare motionerat om att vi vill att det införs ett förbud både mot isolering av unga och mot att placera barn och unga i häkten. Vi vill att det skyndsamt ska genomföras förändringar som innebär att barn som misstänks för brott som kräver häktning placeras i en miljö som är särskilt anpassad för barn och unga. I utredningen SOU 2016:52 lämnas förslag som går i linje med vad Vänsterpartiet efterfrågar. Dels föreslås att häktade som vid tiden för verkställigheten av häktningsbeslutet inte har fyllt 18 år ska förvaras på särskilda ungdomshem. I de fall där det finns mycket starka skäl mot förvaring på särskilda ungdomshem får dock åklagaren besluta att barnet i stället ska förvaras i häkte. Dels vill utredningen att isolering av unga förbjuds. Utredningen föreslår dock att den som inte har fyllt 18 år och är häktad alternativt anhållen men placerad i häkte ska ha rätt till minst fyra timmars vistelse tillsammans med någon annan varje dag men understryker att det är en absolut miniminivå. Mot bakgrund av att utredningen föreslår att häktning av barn som huvudregel ska verkställas på särskilda ungdomshem får förslaget framför allt konsekvenser för de häktade barn som, p.g.a. att det föreligger mycket starka skäl, har placerats i häkte. Utredningen framhåller även att det är viktigt att fyratimmarsregeln inte blir normerande i begränsande riktning för de barn som placeras på särskilda ungdomshem. På de särskilda ungdomshemmen förutsätts att barnen får betydligt mer mänsklig kontakt än så. Utredningen hänvisar till forskning som visar att isolering redan efter några dagar är skadlig för en människa och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Särskilt skadligt är

isolering för personer under 18 år. Våren 2013 kom Barnombudsmannens rapport, Från insidan – Barn och ungdomar om tillvaron i arrest och häkte, om häktade barn som misstänks för allvarliga brott. Den visar hur barn och unga utsätts för behandling som strider mot barnkonventionen och EU-regler.

Regeringen bör snarast återkomma med förslag som ligger i linje med vad som föreslås i betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.7 Behandlingsprogram

Kriminalvården har i dag 17 behandlingsprogram med fokus på missbruk, våld, partner-våld, kriminalitet och sexualbrott. Samtliga program är KBT-baserade. Behandlingsprogrammen är ackrediterade, vilket innebär att de har klarat en vetenskaplig prövning. För att få gå ett behandlingsprogram är det viktigt att den dömda själv vill ändra sin livsstil. För att erbjuda rätt behandling prioriterar Kriminalvården de klienter som har medelhög till hög risk för återfall. De ska gå ett program som riktar in sig på just deras problem och som har en pedagogik som passar dem. Kriminalvården har även samtal för att motivera klienten att inte återfalla i brott eller missbruk. 22 procent av de intagna 2017 deltog i behandlingsprogram.

En sammanställning av Kriminalvårdens egna utvärderingar från 2014 tyder på att behandlingsprogrammen minskar återfallen. Resultatet ligger i linje med internationell forskning på programområdet och ser enligt Kriminalvården lovande ut för det fortsatta arbetet. Det är komplexa faktorer som ligger bakom kriminalitet och det finns inte några enkla lösningar. Men varje procents minskning av återfall och brott betyder mycket när det gäller minskat lidande för människor och minskade kostnader för samhället. Det är av stor vikt att klienter deltar i behandlingsprogram, samtidigt behövs den individuella motivationen för att aktivt delta och både vilja och kunna förändra sitt kriminella beteende. Kriminalvården bör arbeta för att samtliga klienter ska delta i behandlingsprogram. Det kan finnas motiv på att kräva att deltagande i behandlingsprogram ska vara en förutsättning för inslussning i samhället. Men med tanke på den ansträngda situationen samt att så pass många fängelsestraff sker under korta vistelseperioder, väljer Vänsterpartiet att för stunden inte uttrycka ett sådant krav.

Det finns inget behandlingsprogram som är särskilt riktat till de klienter som har begått hedersrelaterade brott. I en undersökning som gjordes 2014 vid Kriminalvårdens samtliga anstalter, frivårdskontor och häkten identifierades 73 fall där klienten dömts för brott relaterat till hedersvåld. Gruppen förövare av hedersvåld är väldigt blandad. Här återfinns olika åldrar, samhällsklasser, religioner och etniciteter. Den övervägande majoriteten är män. Att gruppen är heterogen komplicerar frågan kring eventuella insatser i kriminalvården. Kriminalvårdens rapport Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna (2018) visar bl.a. att genomsnittsåldern för gruppen hedersvåldsdömda förövare var 41 år. En grupp som, utifrån samhällets synvinkel, eventuellt är svår att nå med förebyggande insatser som ofta riktas till ungdomar. Resultaten visar att gruppen partnervåldsdömda och gruppen ”övrigt våld” var betydligt mer psykosocialt belastade (lägre utbildningsnivå, lägre sysselsättningsnivå, högre andel med missbruk, var oftare tidigare lagförda och i kontakt med sjukvård) än gruppen hedersvåldsdömda och gruppen dömda för våld mot barn. Hedersvåldsgruppen och gruppen förövare dömda för våld mot barn utgör således, generellt sett, en mer ”välanpassad” grupp (baserat på variablerna studerade i studien).

Dock visar studien att hedersvåldsdömda förövare utgör en mer antisocial grupp med tidigare och fler misstankar och lagföringar och en högre andel har registrerats med psykiatriska och somatiska diagnoser jämfört med den matchade normalpopulationen. De hälsorelaterade problem som återfinns hos hedersvåldsdömda förövare är i stor utsträckning kopplade till stressrelaterade faktorer. Det hedersrelaterade brottet kan ha inslag av partnervåld men även, utifrån det kollektivistiska inslaget, beröringspunkter med organiserad brottslighet. Detta bör beaktas vid framtagande av behandlingsprogram. Enligt rapporten krävs en enhetlig definition av, och utbildning i, hedersrelaterade brott. Detta gäller genom hela rättssystemet samt andra myndigheter som kommer i kontakt med berörda, för att kunna utreda, förebygga och rehabilitera. Kriminalvårdens programverksamhet bör utökas till att även omfatta program för personer som begått hedersrelaterad brottslighet.

Regeringen bör ge Kriminalvården förutsättningar att ta fram ett behandlingsprogram för personer som begått hedersrelaterad brottslighet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Westerlund Snecker (V)

Momodou Malcolm Jallow (V)

Karin Rågsjö (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)